Kuuleminen hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain 4 §:n muuttamisesta

Sosiaali - ja terveysvaliokunta 5.11.2024

Rebecka Holm

Juristi

SAMS – Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

SAMS

FDUV

Psykosociala förbundet

SVENSKA HÖRSELFÖRBUNDET

FÖRBUNDET FINLANDS SVENSKA SYNSKADADE

med ansvar - FMA - Funktionsrätt

YK:n vammaissopimus lakitekstissä ja perusteluissa

- Uuden vammaispalvelulain lähtökohtana oli YK:n vammaissopimuksen saattaminen osaksi Suomen lainsäädäntöä.
- YK:n vammaissopimus jää liian vähälle huomiolle sekä lakitekstissä että sen perusteluissa.
- Yleissopimus tulisi sisällyttää soveltamisalasäännökseen sekä lainvalintaa että päätöksentekoa ohjaavana oikeusnormina.
- Muuten on vaarana, että lainsoveltaja ei huomioi yleissopimusta.

Vammaisen henkilön määritelmä 2 §:n 1 momentissa

- Parannusta verrattuna huhtikuussa 2024 annetun esitysluonnoksen määritelmään.
- SAMS pitää hyvänä, että määritelmään sisältyy erilaisia toimintakyvyn rajoituksia, mikä korostaa yhdenvertaista oikeutta palveluihin.
- Suhtaudumme kriittisesti siihen, että lain määritelmä keskittyy nyt enemmän ”tavanomaisen elämän” avun ja tuen tarpeeseen ja vähemmän yhteiskunnassa esiintyviin esteisiin sekä itsenäiseen elämään, osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen.
- Tämä heijastelee vanhentunutta näkemystä vammaisista henkilöistä.
- Kannatamme jo hyväksytyn lain mukaista vammaisen henkilön määritelmää.

2 §:n 3 momentin elämänvaihesäännös

- Jättää liikaa tilaa mielivaltaiselle tulkinnalle.
- Tällä on vaarana johtaa syrjiviin käsityksiin siitä, mitä on pidettävä ”tavanomaisena” eri elämänvaiheissa.
- On ristiriidassa sen periaatteen kanssa, jonka mukaan yksilölliset tarpeet ohjaavat palvelupäätöksiä.
- Määritelmä on epäselvä ja sitä on mahdotonta soveltaa johdonmukaisesti.
- Pitäisi johtaa oikeuskäytännöstä.
- Perusteluissa todetaan, että koska säännös koskee kaikkia elämänvaiheita, sen soveltaminen ei johda iäkkäiden henkilöiden syrjintään.
- SAMS yhtyy, esim. Kaarlo Tuorin asiantuntijalausuntoon, jonka mukaan tämä perustelu ei vakuuta.

Asiakkaan edun ja maksuttomuuden välisen suhteen täsmentäminen sosiaalihuoltolain 4 §:ssä

- Tulee lisäämään vammaisten henkilöiden palvelujen maksullisuutta.
- Tämä uhkaa heikentää vammaispalvelulain eräiden palvelujen, kuten esimerkiksi asumisen tuen, merkitystä, kun vastaavat palvelut voidaan järjestää sosiaalihuoltolain mukaisesti maksullisina.
- Yhdenvertaisuusperiaatetta ja normaalisuusperiaatetta ei tule käyttää perusteluna sille, että vammaiset henkilöt velvoitetaan maksamaan elintärkeistä palveluista – palveluista, joita vammattomat eivät tarvitse.

2 §:n 5 momentin suojasäännös

- Lakiehdotuksen 2 §:n 5 momentin ns. suojasäännös on riittämätön kohderyhmän perusoikeuksien ja palvelujen saatavuuden varmistamiseksi.
- Sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakasmaksujen alentaminen ja perimättä jättäminen toimivat käytännössä huonosti.
- Asiakkaat eivät aina ole tietoisia mahdollisuudesta hakea maksuhelpotuksia.
- Käytännössä asiakasmaksuja alennetaan tai jätetään perimättä vain harvoin, mikä uhkaa muodostaa esteen palvelujen vastaanottamiselle.

Hyvinvointialueiden budjettivaje

- Hyvinvointialueiden alijäämäisten talousarvioiden ja säästötavoitteiden valossa on vaikea nähdä tilannetta, jossa yhä useammalta sosiaalihuoltolain mukaisia palveluilta saavalta jätettäisiin perimättä asiakasmaksuja tai heidän maksuja alennettaisiin.
- Hyvinvointialueiden vuoden 2024 alijäämä on huomattavasti ennakoitua suurempi.
- Tämä herättää huolta palvelujen käytännön toteutusmahdollisuuksista.
- Oikeus vammaispalveluihin on subjektiivinen.
- Leikkaukset eivät saa vaikuttaa näiden vammaisille henkilöille myönnettävien elintärkeiden palvelujen saatavuuteen.
- Tämä olisi puuttumista vammaisten henkilöiden perusoikeuksiin.

Yhteenvetona

- Erityisen huolestuttavaa on, että ehdotuksessa painotetaan voimakkaasti ensisijaista lainsäädäntöä, kuten sosiaalihuoltolakia.
- Soveltamisalasäännöksen väljä ja avoin muotoilu jättää yksittäiselle lainsoveltajalle liikaa tulkinnanvaraa.
- Tämä tulee johtamaan lain epäjohdonmukaiseen soveltamiseen ja alueelliseen epäyhdenvertaisuuteen.
- SAMSin mielestä lakiehdotus olisi merkittävä heikennys verrattuna nykyiseen hyväksyttyyn vammaispalvelulakiin.

Hörande om regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om funktionshinderservice och 4 § i socialvårdslagen

Social-och hälsovårdsutskottet 5.11.2024

Rebecka Holm

Jurist

SAMS – Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

SAMS

FDUV

Psykosociala förbundet

SVENSKA HÖRSELFÖRBUNDET

FÖRBUNDET FINLANDS SVENSKA SYNSKADADE

med ansvar - FMA - Funktionsrätt

FN:s funktionshinderkonvention i lagtext och motiveringar

- Tanken bakom den nya funktionshinderservicelagen var från början att implementera funktionshinderkonventionen i finländsk lagstiftning.
- FN:s funktionshinderkonvention får för lite utrymme i både lagtexten och lagmotiveringarna.
- Konventionen borde inkluderas i tillämpningsområdesbestämmelsen som en rättsnorm som ska styra både lagval och beslutsfattande.
- Annars riskerar den att förbises av lagtillämparen.

Definitionen av ”person med funktionsnedsättning” i 2 § 1 mom.

- Förbättrats i förhållande till definitionen i utkastet till proposition som kom i april 2024.
- Bra att olika begränsningar i funktionsförmågan ingår i definitionen så att jämlik rätt till service betonas.
- Vi ställer oss kritiska till att definitionen nu fokuserar på behovet av hjälp och stöd för “normal livsföring”, snarare än hinder i det omgivande samhället och rätten till jämlikhet, självständighet och delaktighet.
- Återspeglar en föråldrad syn på personer med funktionsnedsättning.
- Vi ställer oss bakom definitionen av person med funktionsnedsättning i den redan godkända lagen.

Livsskedesbestämmelsen i 2 § 3 mom.

- Lämnar för stort utrymme för godtycklig tolkning.
- Riskerar att leda till diskriminerande uppfattningar om vad som ska anses vara “normalt” i olika livsskeden.
- Strider mot principen att individuella behov ska vara styrande för beslut om service.
- Definitionen är oklar och omöjlig att tillämpa konsekvent.
- Måste fastställas i rättspraxis.
- I motiveringarna står det att eftersom bestämmelsen gäller alla livsskeden, så kommer tillämpningen inte leda till att äldre personer diskrimineras.
- SAMS anser, i enlighet med t.ex. Kaarlo Tuoris expertutlåtande, att denna motivering inte är övertygande.

Preciseringen av förhållandet mellan klientens intresse och avgiftsfriheten i 4 § socialvårdslagen

- Kommer att leda till att service för personer med funktionsnedsättning i allt högre grad blir avgiftsbelagd.
- Riskerar att underminera betydelsen av vissa serviceformer i funktionshinderservicelagen, till exempel stöd för boende, då motsvarande tjänster kan ordnas som avgiftsbelagda enligt socialvårdslagen.
- Likabehandlingsprincipen och normalitetsprincipen ska inte användas för att motivera att personer med funktionsnedsättning måste betala för livsviktiga tjänster – tjänster som personer utan funktionsnedsättning inte behöver.

Skyddsbestämmelsen i 2 § 5 mom.

- Den s.k. skyddsbestämmelsen i 2 § 5 momentet är otillräcklig för att säkerställa grundläggande rättigheter och tillgång till service.
- Nedsättning och efterskänkning av klientavgifter för social- och hälsovårdstjänster fungerar i praktiken dåligt.
- Klienterna inte alltid medvetna om möjligheten till avgiftslättnader.
- I praktiken ovanligt att klientavgifter nedsätts eller efterskänks, vilket riskerar att utgöra ett hinder för att ta emot service.

Välfärdsområdenas budgetunderskott

- I ljuset av välfärdsområdenas budgetunderskott och sparambitioner är det svårt att se att fler personer som mottar service enligt socialvårdslagen skulle få sina klientavgifter nedsatta eller efterskänkta.
- Välfärdsområdena har ett betydligt större underskott än förväntat under 2024.
- Väcker oro kring möjligheterna att genomföra tjänsterna i praktiken.
- Rätten till funktionshinderservice är subjektiv.
- Nedskärningar får inte påverka tillgången till dessa livsviktiga tjänster för personer med funktionsnedsättning.
- Skulle innebära en inskränkning av dessa personers grundläggande rättigheter.

Sammanfattningsvis

- Den starka betoningen på primärlagstiftning, som socialvårdslagen, är oroväckande.
- De vaga och öppna formuleringarna i tillämpningsområdesparagrafen lämnar alltför stort tolkningsutrymme för den enskilda lagtillämparen.
- Kommer att leda till inkonsekvent tillämpning och regional ojämlikhet.
- SAMS anser att lagförslaget skulle medföra en betydande försämring jämfört med den redan godkända funktionshinderservicelagen.